

УДК [374.7.091.2:614.2]:[005.336.2-054.5(7)(477)]

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4\(46\)-2707-2716](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-4(46)-2707-2716)

Кирієнко Олександр Геннадійович аспірант кафедри освітології та педагогіки мистецтва, старший викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, <https://orcid.org/0000-0002-1633-3892>

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ІДЕЙ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті обґрунтовано перспективні напрями використання конструктивних ідей системи формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення Сполучених Штатів Америки в Україні. Актуальність дослідження зумовлена погіршенням стану здоров'я населення, поширенням хронічних захворювань і недостатнім рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності дорослих. Визначено, що зазначена компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка забезпечує здатність до усвідомленого збереження здоров'я та ведення здорового способу життя.

Проаналізовано сучасні підходи до розуміння health literacy як ключового компонента здоров'язбережувальної компетентності, узагальнено результати досліджень зарубіжних і українських науковців. Встановлено, що американська модель базується на принципах децентралізації, міжсекторальної взаємодії, розвитку неформальної освіти, використання цифрових технологій і мотиваційних механізмів. Натомість в Україні спостерігаються централізований характер управління, фрагментарність програм, недостатня інтеграція форм освіти дорослих і обмежене ресурсне забезпечення.

Визначено спільні риси обох систем, зокрема орієнтацію на профілактику захворювань, визнання здоров'я як пріоритету державної політики та розвиток освіти впродовж життя. Обґрунтовано напрями адаптації американського досвіду в Україні: розвиток децентралізованого управління, інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти, упровадження міжсекторальних програм, використання цифрових технологій і формування мотивації до здорового способу життя.

Емпіричні результати дослідження свідчать про позитивне ставлення фахівців до впровадження міжнародного досвіду: понад половина респондентів вважає українське суспільство готовим до змін. Водночас наголошено на

необхідності поетапного та науково обґрунтованого впровадження інновацій з урахуванням соціокультурних особливостей. Зроблено висновок, що адаптація американського досвіду сприятиме підвищенню ефективності системи громадського здоров'я та розвитку освіти дорослих в Україні.

Ключові слова: здоров'язберезувальна компетентність; доросле населення; освіта дорослих; США; адаптація зарубіжного досвіду; система охорони здоров'я; освітні інновації.

Kyriienko Oleksandr Hennadiiovych Postgraduate Student at the Department of Pedagogy and Pedagogical Mastery, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Physical Education, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Zaporizhzhia, <https://orcid.org/0000-0002-1633-3892>

PROSPECTIVE DIRECTIONS FOR THE APPLICATION OF CONSTRUCTIVE IDEAS OF THE SYSTEM FOR THE FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF THE ADULT POPULATION OF THE UNITED STATES OF AMERICA IN UKRAINE

Abstract. The article substantiates promising directions for using constructive ideas of the system of forming health-preserving competence of the adult population of the United States of America in Ukraine. The relevance of the study is due to the deterioration of the health status of the population, the spread of chronic diseases and the insufficient level of formation of health-preserving competence of adults. It is determined that the specified competence is an integrative characteristic of the personality, which provides the ability to consciously preserve health and lead a healthy lifestyle.

Modern approaches to understanding health literacy as a key component of health-preserving competence are analyzed, the results of research by foreign and Ukrainian scientists are summarized. It is established that the American model is based on the principles of decentralization, intersectoral interaction, the development of informal education, the use of digital technologies and motivational mechanisms. In contrast, in Ukraine, a centralized nature of management, fragmentation of programs, insufficient integration of forms of adult education and limited resource provision are observed.

Common features of both systems are identified, in particular, the focus on disease prevention, recognition of health as a priority of state policy and the development of lifelong education. The directions of adaptation of the American experience in Ukraine are substantiated: the development of decentralized management, integration of formal, non-formal and informal education, implementation of intersectoral programs, use of digital technologies and formation of motivation for a healthy lifestyle.

The empirical results of the study indicate a positive attitude of specialists towards the implementation of international experience: more than half of the respondents consider Ukrainian society ready for change. At the same time, the need for a phased and scientifically based implementation of innovations, taking into account socio-cultural characteristics, is emphasized. The conclusion is made that the adaptation of the American experience will contribute to increasing the efficiency of the public health system and the development of adult education in Ukraine.

Keywords: health-preserving competence; adult population; adult education; USA; adaptation of foreign experience; health care system; educational innovations.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства питання збереження та зміцнення здоров'я населення набуває особливої актуальності, що зумовлено погіршенням демографічних показників, зростанням рівня хронічних неінфекційних захворювань, підвищенням психоемоційного навантаження та змінами способу життя дорослого населення. У цьому контексті особливого значення набуває формування здоров'язбережувальної компетентності як інтегративної характеристики особистості, що забезпечує здатність усвідомлено ставитися до власного здоров'я, приймати обґрунтовані рішення та реалізовувати здоровий спосіб життя. Водночас в Україні спостерігається недостатній рівень сформованості зазначеної компетентності у дорослого населення, що зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів її розвитку.

Проблема набуває особливої ваги у зв'язку з необхідністю модернізації національної системи громадського здоров'я та освіти дорослих, орієнтованої на превентивний підхід і формування культури здоров'я впродовж усього життя. У цьому аспекті актуалізується потреба у вивченні та адаптації передового зарубіжного досвіду, зокрема Сполучених Штатів Америки, де сформовано ефективні моделі міжсекторальної взаємодії, розвитку health literacy та впровадження інноваційних освітніх і соціальних практик у сфері здоров'язбереження.

Зв'язок досліджуваної проблеми з важливими науковими та практичними завданнями полягає у необхідності теоретичного обґрунтування та розробки сучасних підходів до формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення, а також у вдосконаленні механізмів їх реалізації в умовах українського суспільства. Практичне значення проблеми визначається потребою підвищення рівня здоров'я населення, зниження захворюваності, формування відповідального ставлення до власного здоров'я та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави. Таким чином, дослідження окресленої проблематики відповідає сучасним викликам та є важливим напрямом наукових пошуків у галузі освіти дорослих, фізичної культури та громадського здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення ґрунтуються на концепції health literacy (грамотності з питань здоров'я), теоретичні засади якої розроблені провідними зарубіжними науковцями. Зокрема, обґрунтовано трирівневу модель здоров'язбережувальної грамотності (функціональну, інтерактивну та критичну), яка стала базовою для подальших досліджень і широко використовується у сфері громадського здоров'я [9]. Розвиток цієї концепції представлено у працях Р. Рудд, яка підкреслює її динамічний і міждисциплінарний характер, а також зв'язок із соціальними умовами життя населення [8]. Також доведено, що низький рівень health literacy прямо пов'язаний із гіршими показниками здоров'я, підвищеною захворюваністю та менш ефективним використанням медичних послуг [7]. Таким чином, у сучасному науковому дискурсі здоров'язбережувальна компетентність розглядається як інтегративна характеристика, що поєднує когнітивні, соціальні та поведінкові складові.

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад проблеми здійснюють українські науковці педагогічного напрямку. Зокрема, С. Дудко розглядає здоров'язбережувальну компетентність як ключову умову реалізації освіти для сталого розвитку та підкреслює її інтегративний характер у структурі сучасної освіти [2]. Дослідження О. Литвиненко демонструють, що розвиток здоров'язбережувальної компетентності дорослих потребує створення спеціальних організаційно-педагогічних умов і безперервної освіти [3].

Водночас значний внесок у розвиток цієї проблематики здійснюють українські науковці, які адаптують міжнародні підходи до національного контексту. Так, Рингач Н. у своїх дослідженнях підкреслює, що здоров'язбережувальна грамотність є ключовим чинником досягнення Цілей сталого розвитку в Україні, зокрема у сфері забезпечення здоров'я та благополуччя населення. У її роботах доведено, що навіть за достатнього рівня обізнаності у населення спостерігаються труднощі із практичним застосуванням знань, критичним мисленням та прийняттям рішень щодо власного здоров'я [4]. Крім того, сучасні українські дослідження (Т. Солодовник, Н. Серeda, С. Резнік) підкреслюють значення здоров'язбережувальної компетентності як складової професійного розвитку дорослої особистості, особливо у сфері освіти [5]. Праці О. Чехратової та Т. Погорелової демонструють ефективність інтеграції здоров'язбережувальної тематики у зміст освіти дорослих, зокрема через міждисциплінарні підходи та розвиток критичного мислення [6]. Узагальнені результати сучасних українських досліджень свідчать, що здоров'язбережувальна компетентність розглядається як комплексна характеристика особистості, яка поєднує знання, цінності та практичні навички здорової поведінки, однак потребує подальшого теоретичного уточнення та практичної реалізації в умовах освіти дорослих [1]. Аналіз

останніх досліджень і публікацій свідчить про поступове зближення українського та зарубіжного наукового підходів до розуміння здоров'язбережувальної компетентності. Якщо у працях зарубіжних науковців акцент зроблено на теоретико-методологічному обґрунтуванні та доказі впливу health literacy на стан здоров'я, то українські дослідники зосереджуються на проблемах її практичної реалізації в умовах національної системи охорони здоров'я та освіти. Це створює наукове підґрунтя для адаптації конструктивних ідей американського досвіду до українських реалій, з урахуванням соціально-економічних і культурних особливостей.

Мета статті – полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні перспективних напрямів адаптації конструктивних ідей системи формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення США в умовах України, а також у виявленні можливостей їх ефективного впровадження з урахуванням національних соціально-економічних і освітніх особливостей.

Виклад основного матеріалу. З метою визначення потенціалу використання прогресивного досвіду формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення Сполучених Штатів Америки у процесі модернізації національної системи громадського здоров'я та освіти дорослих в Україні доцільно здійснити порівняльний аналіз підходів, моделей і механізмів реалізації відповідної політики. Такий аналіз передбачає виокремлення як спільних, так і відмінних характеристик, а також обґрунтування перспективних шляхів адаптації зарубіжного досвіду з урахуванням соціально-економічних, культурних і нормативно-правових особливостей українського суспільства.

Характерними рисами американської системи формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення є, насамперед, її децентралізований характер, за якого федеральний рівень визначає стратегічні орієнтири, тоді як регіональні та місцеві суб'єкти мають значну автономію у виборі форм і методів діяльності. Важливою особливістю є також налагоджена міжсекторальна взаємодія між освітою, охороною здоров'я, соціальною сферою, бізнесом і громадськими організаціями. Система характеризується наявністю цільових програм і ініціатив, орієнтованих саме на доросле населення, активним залученням неформальної та інформальної освіти, поширенням ідеї особистої відповідальності за власне здоров'я, а також використанням доказових підходів у розробці й оцінюванні програм. Високий рівень ресурсного забезпечення, застосування мотиваційних інструментів (зокрема страхових і корпоративних стимулів), індивідуалізація підходів до різних соціальних груп і широке впровадження цифрових технологій додатково підсилюють ефективність цієї системи.

Водночас в Україні формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення має низку специфічних ознак. Серед них варто виокремити переважно централізований характер державного управління у сфері охорони

здоров'я та освіти, фрагментарність програм, орієнтованих на дорослих, а також домінування медико-орієнтованого підходу над превентивним і освітнім. Спостерігається недостатня інтеграція різних форм освіти дорослих, обмежена міжвідомча взаємодія, дефіцит фінансових ресурсів і недостатній рівень мотивації населення до збереження власного здоров'я. Додатковими викликами є нерівномірний доступ до якісних послуг залежно від регіону та недостатнє використання цифрових і інноваційних технологій у масовій практиці.

Разом із тим, обидві системи мають спільні риси, серед яких – визнання здоров'я як ключової соціальної цінності та пріоритету державної політики, орієнтація на профілактику захворювань і популяризацію здорового способу життя, залучення різних інституцій до реалізації відповідних заходів, а також поступове розширення ролі неформальної освіти. Важливим є і розуміння необхідності безперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності протягом усього життя людини.

З огляду на зазначене, перспективними напрямками впровадження конструктивних ідей американського досвіду в Україні є розвиток децентралізованих моделей управління з посиленням ролі громад і місцевого самоврядування, інтеграція формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, упровадження міжсекторальних програм за участю держави, бізнесу та громадянського суспільства, а також розширення практики корпоративних програм підтримки здоров'я. Важливого значення набуває посилення превентивної складової державної політики, активне використання цифрових технологій, формування мотиваційних механізмів залучення населення, підготовка кваліфікованих фахівців і розробка відповідних стандартів. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності системи здоров'язбереження в Україні та наближенню її до кращих міжнародних практик.

З метою обґрунтування перспективних напрямів упровадження передового досвіду формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення США та оцінки можливостей його адаптації в Україні було організовано емпіричне дослідження у формі анкетування. До опитування залучено науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та фахівців у галузі фізичної культури, спорту й освіти дорослих.

У процесі дослідження було здійснено аналіз оцінок респондентів щодо рівня готовності українського суспільства до впровадження суттєвих трансформацій у підходах до формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення з урахуванням кращих міжнародних практик. За результатами анкетування встановлено, що 56,05 % опитаних вважають суспільство підготовленим до таких змін, що свідчить про загалом позитивне сприйняття ідей адаптації зарубіжного досвіду в національному контексті. Водночас 16,48 % респондентів висловили протилежну думку, тоді як 27,47 % не змогли однозначно визначитися з відповіддю.

Отримані результати дають підстави констатувати, що попри наявність певних застережень і частки невизначених позицій, переважна більшість опитаних визнає потенціал українського суспільства до впровадження інноваційних підходів у сфері формування здоров'язбережувальної компетентності. Разом із тим респонденти акцентують увагу на необхідності поетапного, системного та науково обґрунтованого впровадження змін із обов'язковим урахуванням соціокультурних особливостей розвитку суспільства.

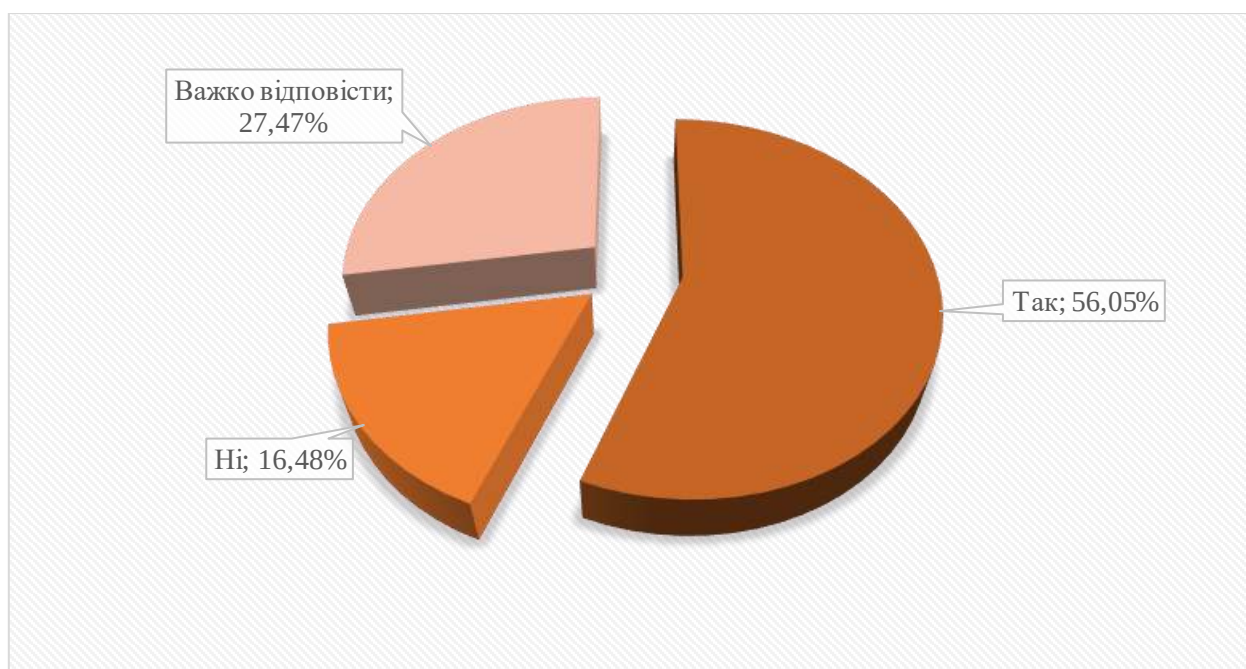

Рис.1 Результати опитування щодо готовності українського суспільства до значних змін у підходах щодо формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення, якщо будуть впроваджені передові світові практики (%).

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що система формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення у США характеризується комплексністю, міжсекторальною взаємодією, орієнтацією на потреби особистості та широким використанням інноваційних освітніх і цифрових технологій. Доведено, що її конструктивні ідеї мають значний потенціал для адаптації в Україні, зокрема в частині розвитку неформальної та інформальної освіти дорослих, впровадження мотиваційних механізмів, децентралізації управління та інтеграції зусиль освітньої, медичної і соціальної сфер. Водночас визначено, що ефективність запозичення такого досвіду залежить від урахування національних соціокультурних особливостей, ресурсного забезпечення та рівня готовності суспільства до інноваційних змін.

Результати емпіричного дослідження підтвердили загалом позитивне ставлення фахівців до впровадження передових світових практик, що свідчить про наявність сприятливого підґрунтя для модернізації системи формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення в Україні. Водночас виявлено потребу у системному, поетапному та науково обґрунтованому впровадженні відповідних змін, що передбачає удосконалення нормативно-правового забезпечення, розширення міжвідомчої співпраці та підвищення рівня підготовки фахівців.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються у розробленні та експериментальній перевірці моделей формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення з урахуванням кращих практик США, створенні ефективних методик оцінювання рівня сформованості цієї компетентності, а також дослідженні можливостей використання цифрових платформ і технологій у сфері освіти дорослих і громадського здоров'я. Актуальним є також вивчення механізмів мотивації дорослого населення до участі в здоров'язбережувальних програмах і розроблення рекомендацій щодо їх впровадження в умовах сучасних соціальних викликів.

Література.

1. Волярська, О. (2023). Медична компетентність дорослого населення України. освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 23(1), 22-28. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.22-28](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.22-28)
2. Дудко С (2021). Формування здоров'язбережувальної компетентності як напрям реалізації цілей сталого розвитку. Витоки педагогічної майстерності, (27), 96–101. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247053>
3. Литвиненко, О. (2024). Умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти. "Вересень", 3(102). <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.12>
4. Рингач, Н. (2021). Health literacy and achievement of sustainable development goals in Ukraine. Demography and Social Economy, 46(4), 71–88. Retrieved from <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/34>
5. Солодовник Т. О. Здоров'язбережувальна компетентність як умова професійного розвитку майбутніх педагогів вищої школи [Електронний ресурс] / Солодовник Тетяна Олександрівна, Серета Наталія Вікторівна, Резнік Світлана Миколаївна // Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих (вітчизняний і світовий досвід упровадження) : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (20 березня 2024 року, м. Київ) / за заг. ред. Т. О. Олефіренка, Г. Г. Цветкової, Л. В. Барановської. – Електрон. текст. дані. – Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – С. 443-448.
6. Chekhratova O. A, Pohorielova T. Yu. Fostering Health Literacy in the English Language Classroom in Higher Education. Перспективи та інновації науки. Сер.: Педагогіка, Психологія, Медицина. 2025. № 6 (52). С. 37–46.
7. Mac O., Marshall S., McFadden K., Ayre J., McCaffery K.J., Masum Billah Sk, Muscat D.M., A scoping review of measures to assess health professionals' competencies related to health literacy, Health Promotion International, Volume 41, Issue 1, February 2026, daaf227, <https://doi.org/10.1093/heapro/daaf227>

8. Rudd, R. E. (2015). The evolving concept of Health literacy: New directions for health literacy studies. *Journal of Communication in Healthcare*, 8(1), 7–9. <https://doi.org/10.1179/1753806815Z.000000000105>

9. Urstad KH, Andersen MH, Larsen MH, Borge CR, Helseth S, Wahl AK. Definitions and measurement of health literacy in health and medicine research: a systematic review. *BMJ Open*. 2022 Feb 14;12(2):e056294. doi: 10.1136/bmjopen-2021-056294

References

1. Voliarska, O. (2023). Medychna kompetentnist dorosloho naselennia Ukrainy [Medical competence of the adult population of Ukraine]. *osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy – Adult education: theory, experience, perspectives*, 23(1), 22-28 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.22-28](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.22-28)

2. Dudko S (2021). Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti yak napriam realizatsii tsilei staloho rozvytku [Formation of health-preserving competence as a direction for implementing sustainable development goals]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of pedagogical skill*, (27), 96–101 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247053>

3. Lytvynenko, O. (2024). Umovy rozvytku zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti vchyteliv u zakladakh pisliadyplomnoi osvity [Conditions for the development of health-preserving competence of teachers in postgraduate education institutions]. "Veresen" – "September", 3(102) [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.12>

4. Rynhach, N. (2021). Health literacy and achievement of sustainable development goals in Ukraine. *Demography and Social Economy*, 46(4), 71–88 [in Ukrainian] Retrieved from <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/34>

5. Solodovnyk T. O. (2024) Zdoroviazberezhualna kompetentnist yak umova profesiinoho rozvytku maibutnikh pedahohiv vyshchoi shkoly [Elektronnyi resurs] [Health-preserving competence as a condition for the professional development of future higher education teachers [Electronic resource]/ Solodovnyk Tetiana Oleksandrivna, Sereda Nataliia Viktorivna, Reznik Svitlana Mykolaivna // Innovatsiini osviti tekhnologii v systemi neperervnoi osvity: vid doskilnoi osvity do osvity doroslykh (vitchyzniani i svitovi dosvid uprovdzhennia) : zb. nauk. prats za materialamy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (20 bereznia 2024 roku, m. Kyiv) / za zah. red. T. O. Olefirenka, H. H. Tsvietkovoï, L. V. Baranovskoi. – Elektron. tekst. dani. – Kyiv : UDU imeni Mykhaila Drahomanova – Innovative educational technologies in the system of continuous education: from preschool education to adult education (domestic and international experience of implementation) : collection of scientific works based on materials of the International Scientific and Practical Conference (March 20, 2024, Kyiv) / edited by T. O. Olefirenka, G. G. Tsvetkova, L. V. Baranovskaya. – Electronic text data. – Kyiv: Mykhailo Dragomanov UDU, 443-448 [in Ukrainian].

6. Chekhratova O. A, Pohorielova T. Yu. (2025) Fostering Health Literacy in the English Language Classroom in Higher Education. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Ser.: Pedahohika, Psykholohiia, Medytsyna – Prospects and innovations of science. Series: Pedagogy, Psychology, Medicine.* № 6 (52). 37–46.

7. Mac O., Marshall S., McFadden K., Ayre J., McCaffery K.J., Masum Billah Sk, Muscat D.M., A scoping review of measures to assess health professionals' competencies related to health literacy, *Health Promotion International*, Volume 41, Issue 1, February 2026, daaf227, <https://doi.org/10.1093/heapro/daaf227>

8. Rudd, R. E. (2015). The evolving concept of Health literacy: New directions for health literacy studies. *Journal of Communication in Healthcare*, 8(1), 7–9. <https://doi.org/10.1179/1753806815Z.000000000105>

9. Urstad KH, Andersen MH, Larsen MH, Borge CR, Helseth S, Wahl AK. Definitions and measurement of health literacy in health and medicine research: a systematic review. BMJ Open. 2022 Feb 14;12(2):e056294. doi: 10.1136/bmjopen-2021-056294

Дата першого надходження статті до видання: 27.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.04.2026